

VALORIFICAREA MEMORIALĂ A CASEI LUI GEORGE POP DE BĂSEȘTI

VIORICA URSU

Băsești este numele unui sat vechi românesc, situat la poalele munților domoli ai Codrului, în partea de sud-vest a județului Maramureș, la 5 km de orașul Cehu Silvaniei (jud. Sălaj), pe drumul județean Baia Mare—Zalău. Localitatea este păstrătoarea unor tradiții minunate de cultură populară românească, vestită prin frumusețea portului codrenesc și bogăția folclorului. Dar numele său are o incontestabilă rezonanță istorică, datorată personalității lui George Pop de Băsești, eminent patriot și om politic al Transilvaniei, unul din conducătorii luptei românilor ardeleni pentru afirmarea drepturilor naționale, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, și pentru unirea Transilvaniei cu România.

Cel căruia nația i-a zis „Badea Gheorghe”, cum remarcă Nicolae Iorga, și pe care marele istoric l-a considerat „icoană de trecut, garanție morală pentru prezent, îndemn către tineretul viitorului”¹, s-a născut la 1 august 1835, în satul al cărui nume avea să-l poarte, într-o familie veche și înstărită de români cu carte și cu rosturi în administrația județului. Termină gimnaziul la Baia Mare, urmează studii de drept la Oradea, din 1860 fiind primpretor și apoi „judecător la scaunul județean”. George Pop de Băsești se dedică, de-acum și pînă în ultima clipă a vieții, cu toată ința

și puterea, susținute de o mare încredere, cauzei izbăvirii neamului său dintr-o nedreaptă condiție.

Activ și autoritar, George Pop de Băsești a fost membru al Parlamentului din Budapesta, între anii 1872—1881, luînd constant atitudine împotriva abuzurilor guvernelor dualiste în privința drepturilor românilor majoritari din Transilvania².

George Pop de Băsești a fost convins de necesitatea unirii tuturor forțelor politice românești într-un singur șuvoi, pledînd pentru aceasta la adunarea generală de la Turda, din 1880, a „Astrei”, al cărei membru fondator era. Astfel, la 1881, ia ființă, la Sibiu, Partidul Național Român, avînd ca președinte pe dr. Ioan Rațiu, iar vicepreședinte și, din 1902, președinte, pe George Pop de Băsești.

Posibilitățile materiale de care dispunea i-au permis lui George Pop de Băsești să finanțeze, în mare parte, lupta românilor ardeleni pentru emancipare politică, economică, culturală și pentru unirea cu România: mișcarea memorandistă, presa și tipăriturile, învățămîntul în limba română, întrunirile politice, adesea amenzi în procese politice și de presă, dar și activitatea „Astrei”, înființarea bibliotecilor și a băncilor populare, susținerea cauzei românești în străinătate — împlinită în bună parte de părintele

George Pop de Băsești (1835—1919), în anii luptei memorandiste

dr. Vasile Lucaciu, marele său prieten și colaborator. Pentru toate acestea, se socotea obligat să-și chivernisească bine averea, să nu risipească nimic. Își educă fiica, Elena, în acest spirit de economie și pentru rațiuni mai importante decât risipa copilărească, ea trebuind să știe că era „fiica săracă a unui neam și mai sărac, că tot ce ne prisosește nu este al nostru, ci al neamului. Trebuie să cruțăm deci tot banul pentru nevoile lui”. Așa își amintea mai târziu Elena Pop Hossu Longin, evocând, cu venerație, chipul tatălui său ³.

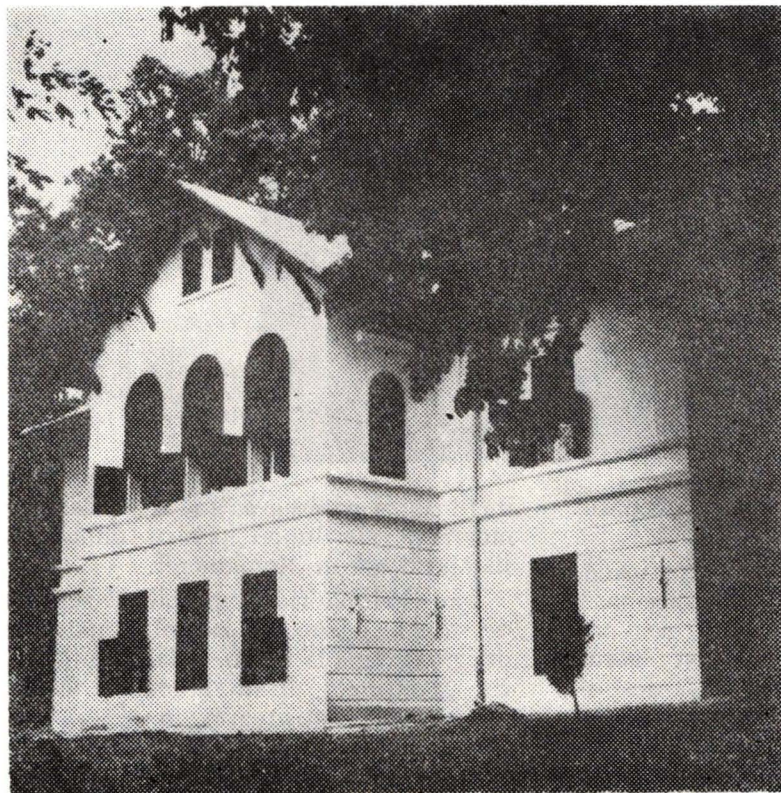
Preocupat de emanciparea satelor, sub aspect economic, George Pop de Băsești scrie, în 1884, un manual de agronomie, *Economia cîmpului*, pregătind înființarea unei școli de agricultură la Băsești. În aceeași idee, în 1905, înscrisese în programul P.N.R. și improprietățile țăranilor ⁴. Rămâne, de asemenea, cu totul impresionantă, credem, atitudinea lui

George Pop de Băsești față de răscoala din 1907, a țăranilor din România ⁵. În apelul publicat de el „*Către frații mei români. Să ajutorăm pe văduvele și orfanii din România*”, cu compasiune pentru familiile celor uciși, cheamă la un sprijin material al acestora și nu la o chetă pentru despăgubirea moșierilor, cum înțeleseseră unii să facă ⁶. George Pop era convins că se puteau găsi soluții, de mult necesare, pentru rezolvarea situației foarte grele a țăranilor din România și pentru evitarea răscoalei, sau a măcelului, după izbucnirea ei.

Dar, încercind să sugerăm portretul moral al fruntașului ardelean, vom aminti și un alt fapt semnificativ: acest mare moșier va face parcă dovada convingerii că averea sa „aparținea națiunii” și atunci cînd, în testamentul ce-l întocmise în 1914, a prevăzut ca această avere, în valoare de 4 milioane de coroane, să se constituie în „Fundatiunea George Pop de Băsești și fiica sa Elena” și care, prin administrarea Mitropoliei greco-catolice de Alba Iulia și Făgăraș, „să contribuie la promovarea culturii poporului român” ⁷.

Activitatea lui George Pop de Băsești în fruntea P.N.R., după izbucnirea primului război mondial, este, în ciuda vârstei sale înaintate, deosebit de susținută. Astfel, de la „Declarația de la Oradea”, adoptată de Comitetul executiv al P.N.R., la 12 octombrie 1918, acțiune inițiată de George Pop de Băsești și prezentată Parlamentului din Budapesta, prin care se afirmă dreptul națiunii române din Transilvania de a dispune singură de soarta sa, prin „factori designați de propria ei Adunare Națională”, pînă la constituirea Consiliului Național Român Central, a consiliilor naționale și a gărzilor naționale în județe, orașe și comune și la desfășurarea Marii Adunări Naționale de la 1 Decembrie 1918, „Bătrînul Nației” a rămas neobosit în mijlocul acestor evenimente.

Alegerea sa ca președinte al Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, de la 1 Decembrie 1918, a fost pentru George Pop de Băsești, la cei 83 de ani, recunoașterea tuturor sacrificiilor sale, căci aproape 60 de ani nu și-a cruțat

Casa lui George Pop de Băsești, fațada de apus

liniștea, sănătatea, viața însăși, fiindu-i de atâtea ori amenințată. Și toate pentru că, așa cum singur afirmase, „aștept ceasul și ziua asta de 80 de ani”.

După citirea de către Vasile Goldiș a rezoluției de unire și după entuziasta aprobare de către delegați a acesteia, președintele Marii Adunări Naționale proclamă cu solemnitatea unui sacerdot al neamului: „Adunarea Națională a poporului român din Transilvania, Banat și Părțile Ungurene a primit rezoluțiunea... în întregimea ei și astfel Unirea acestor provincii românești cu țara-mamă... este pentru toate veacurile pecetluită”⁸.

A doua zi, la 2 decembrie 1918, George Pop de Băsești conducea ședința de constituire a Marelui Sfat Național (parlamentul), al cărui președinte, de asemenea, fusese ales și a Consiliului dirigent (guvernul provizoriu), care vor funcționa pînă la ratificarea Unirii de către Parlamentul României.

Frigul acelei ierni, însă, l-a răpus, căci moare, în urma răcelii contractate, la 19 februarie 1919, acasă la Băsești, înmormintarea fiindu-i cu greu apărută de ploaia de gloanțe dușmane ale celor care încercau cu disperare să împiedice cursul istoriei.

La comemorarea, din 1923, a morții marelui patriot, Octavian Goga avea să spună: „e un capitol de istorie națională în cripta de la Băsești, epigoni ai țării mele, duceți-vă la ea să învățați dragostea de neam”⁹.

În casa de la Băsești, „căsuța”, cum îi spusese Nicolae Iorga, care, în 1906 îl vizitase pe Badea Gheorghe, căci poate ilustrul oaspete se așteptase mai degrabă la un castel, va rămîne Elena Pop Hossu Longin, fiica lui George Pop¹⁰. Împreună cu soțul ei, avocatul Francisc Hossu Longin¹¹, Elena va continua să primească la Băsești oameni politici și de cultură, care l-au prețuit pe părintele său. Elena Pop moare fără urmași, în

Conducătorii Partidului Național Român din Transilvania. În plan central, George Pop de Băsești, dr. Ioan Rațiu, dr. Vasile Lucaciu.

august 1940, în preajma tragediei cedării Ardealului de nord Ungariei.

Ocupația horthystă, războiul și perioada proletcultistă care au urmat au însemnat devastarea casei, multă vreme neavând nimeni curajul să oprească acest lucru. Căci nu se putea vorbi atunci despre moșierul din Băsești, iar casa, plină de memoria atitor oameni, atitor planuri și fapte mari pentru țară, ajunsese depozit de îngrășăminte chimice, care au degradat până la ruină pereții. Și, când ne-am amintit totuși că avem istorie, când ni s-a îngăduit să vorbim — nu cu toată gura — despre 1 Decembrie 1918 și România Mare, casa lui George Pop de Băsești era o paragină, inventarul inexistent, parcul devastat ca după o îndelungată calamitate.

După multe demersuri, prin grija Muzeului județean Maramureș și a unor intelectuali din sat, casa plină de istorie de la Băsești a fost smulsă dezastrului. După lucrări de reparații, s-a organizat aici o „Expoziție de etnografie și artă populară a zonei Codru”, ca o subsecție a muzeului din Baia Mare. Una din camerele clădirii a putut fi destinată, totuși, memoriei lui George Pop de Băsești și cuprindea câteva piese importante din inventarul casei, regăsite la Cîmpina, unde ajunseseră ¹².

După acest merituos început, în anul 1986 se restringe expoziția de etnografie, cea mai mare dintre încăperi fiind destinată unei expoziții de istorie — sinteză

ilustrată a istoriei naționale, subliniind momente ale luptei pentru unitate și independență a României ¹³.

Dar clădirea ridică probleme serioase de salvare, structura zidurilor, pătrunse de igrasie până la tavan, ceda, amenințând cu prăbușirea. Erau necesare măsuri radicale și costisitoare, în situația în care fondurile pentru restaurarea monumentelor erau inexistente. Și din nou oameni care „și-au sfințit locul”, care au existat, totuși, în ciuda tuturor restricțiilor și ideologiilor, în toate vremurile și regimurile politice, au găsit, acum, ca și altă dată, soluții. A fost deviată pinza de apă freatică prin drenaj, în zona clădirii, eliminându-se astfel sursa umezelii, iar după uscarea pereților au fost efectuate lucrările de refaceri la tencuiele și zugrăveli ¹⁴.

Paralel cu lucrările de salvare și restaurare, Muzeul Județean a întocmit un plan tematic de valorificare memorială a Casei lui George Pop de Băsești, a realizării, pe cât posibil, a unei ambianțe de epocă, prin reconstituirea interioarelor și, de asemenea, a ambianței exterioare ¹⁵. S-au adăugat, astfel, la piesele existente deja, altele, recuperate și achiziționate, de mobilier și obiecte de decor interior, și ele cu valoare memorială, care au aparținut unor colaboratori ai lui George Pop de Băsești ¹⁶. S-au confecționat special scaune de sufragerie, discrete, vitrine-masă (sugerind mici măsuțe de salon), destinate expunerii

Aspect din interiorul
casei de la Băsești

documentelor, rame și draperii bogate, completind funcțional și estetic interioarele casei.

Casa „George Pop de Băsești”, așa cum a fost gândită și amenajată, se prezintă astfel: după o introducere în atmosfera sa memorială, sugerată de câteva exponate din vestibul, se ajunge în sufragerie — un spațiu generos și solemn, în care se află o masă cu 12 scaune, fotolii, mici vitrine-masă cu scrisori, fotografii, broșuri etc¹⁷. S-a intenționat a fi expuse portrete-fotografii, în sepia, bogat înrămate, ale fruntașilor politici ai românilor din Transilvania, până la Marea Unire, alături de George Pop de Băsești: dr. Ioan Rațiu, dr. Vasile Lucăciu, Vasile Goldiș, George Barițiu, Iuliu Maniu, Octavian Goga. De asemenea, am avut în vedere fotografia celor 300 de români ardeleni, care, în anul 1892 au dus la Viena „Memorandul”, și imaginea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, de la 1 Decembrie 1918¹⁸.

Circuitul de vizitare a Casei „George Pop de Băsești” continuă cu salonul, situat în stînga sufrageriei, unde, printre piesele originale, se află și emoționanta compoziție a pictorului Octavian Smigelschi, *Triptic Național*, lucrare premiată la serbările „Astreii” de la Sibiu din 1905 și achiziționată de George Pop de Băsești. În locul pianului, care nu mai poate fi reconstituit, preconizăm achiziționarea unei piese asemănătoare și contemporane cu cea distrusă. Prima din încăperile situate în partea dreaptă a clădirii, cu acces din sufragerie, a fost gândită ca o cameră de lucru, unde, masa de birou și recuzita de rigoare, fotografii și obiecte pot sugera preocupările lui George Pop de Băsești și momente de seamă din activitatea sa politică. Următoarea cameră, de pe aceeași latură de nord a clădirii, este un salonaș dedicat Elenei Pop, vrednica fiică a lui George Pop de Băsești și sprijinul său în toate marile sale acțiuni, neobosită în opera de culturalizare a satelor, de emancipare a femeii românce, de cunoaștere și pre-

Corul centenar al comunei Ardușat, jud. Maramureș, dirijor Valentin Băințan, la bustul lui George Pop de Băsești (dezvelit în 1977, autor Năstase Iustin), în fața primăriei din Băsești, la 1 Decembrie 1990.

țuire a artei tradiționale românești¹⁹.

Ultima încăpere, situată pe aceeași latură a casei, este fosta cancelarie (administrația moșiei), firește, imposibil de reconstituit acum. Dar, credem, nu tot atât de imposibilă ar putea fi și reluarea ideii, moral mai ales, a Fundației „George Pop de Băsești și a fiicei sale Elena”, despre care am amintit și al cărei început de organizare și activitate s-ar putea prevedea aici. În prezent, sînt expuse în această încăpere frumoase obiecte de artă populară codrească din colecțiile Secției de etnografie a Muzeului Județean Maramureș.

Să precizăm că și parcul din jurul casei a fost refăcut prin intervenții de salvare a arborilor vechi, unii din ei avînd și valoare memorială, amintind (și prin plăcuțele așezate alături), de George Pop, Vasile Lucaciu, Ioan Rațiu, Vasile Goldiș, Dimitrie Comșa, fiind plantați chiar de mina lor. De asemenea,

s-au făcut replantări de arbori și arbuști, s-au reamenajat alei și s-a reconstituit împrejmuirea originală a parcului²⁰. Dar, fără îndoială, sînt încă multe de făcut la Băsești. Mai sînt piese semnalate în țară și care au făcut parte din inventarul original, ca și detalii de rezolvat, căci tocmai detaliile rămîn importante într-o reconstituire și încercare de valorificare memorială.

Casa „George Pop de Băsești”, în înfățișarea prezentată, a fost deschisă la 1 Decembrie 1989, cu numai trei săptămîni înaintea Revoluției. Sărbătoarea deschiderii a fost, în adevărul ei profund, căutarea unei bucurii a sufletului, căutare care pleca din sentimentul datoriei îndelung neplătite față de istorie. Să amintim că mulțimea de oameni din satele din jur, și sutele veniți din Baia Mare și Sălaj, făcuseră neîncăpător spațiul din apropierea casei-muzeu, și că în casa lui Badea Gheorghe au răsunat vechile noastre cîntece de viteză, aceleași ca și cele acompaniate odinioară la clavecin de Elena Pop, la întrunirile românești găzduite de casa sa părintească. Căci, aici s-au pregătit multe din bătăliile politice ale neamului, s-au înecat adesea amărăciuni și umilințe, ori s-au sărbătorit victorii și s-au adunat mereu noi puteri.

Să fi avut străbuna colindă „O, ce veste minunată”, cîntată atunci, la 1 Decembrie 1989, în casa de la Băsești, de vocile de heruvimi ai Coralei „Prietenii muzicii”, din Baia Mare (corală premiată în mai multe țări ale lumii), să fi avut, deci, această colindă și semnificația altei prevestiri pentru noi? Ne întrebăm acum, căci, în ciuda gerului și a nopții, prea repede lăsată peste sat, dintre colinde, mai cu seamă colinda vestitoare se relua mereu.

Ca și la Alba Iulia, în cetatea Unirii, la Băseștii lui George Pop ori la Siseștii părintelui Lucaciu și în atîtea alte sfinte locuri, cinstirea istoriei ne dă sentimentul unei înălțătoare trăiri sufletești și de fiecare dată, pe acela al regăsirii noastre.

¹ Nicolae Iorga, *Oameni care au fost*, vol. II, București, 1935, p. 479

² I. Georgescu, *George Pop de Băsești, 60 de ani din luptele naționale ale românilor ortransilvăneni*, Oradea, 1935, p. 342

³ Ibidem, p. 36—43

⁴ Teodor V. Păcățean, *Cartea de aur, sau luptele politico-naționale ale românilor de sub coroana ungară*, vol. VIII, Sibiu, 1915, p. 170

⁵ Traian Ursu, *Atitudinea lui George Pop de Băsești față de răscoala din 1907*, în „Acta Musei Porolissensis”, vol. X, Zalău, 1986, p. 323—329

⁶ „Gazeta de duminică”, an IV, nr. 17, din 5 mai 1907

⁷ I. Georgescu, *op. cit.*, p. 348

⁸ Ștefan Pascu, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, Cluj, 1968, p. 379

⁹ Octavian Goga, *Precursori*, București, 1930, p. 211

¹⁰ Elena Pop (1860—1940) a publicat în mai multe ziare, inclusiv în „Gazeta Transilvaniei”, articole cu conținut politic și de culturalizare, acțivind neobosită pe acest tărâm, sub egida „As-trei”. A militat pentru emanciparea satelor și a femeii. Publică, în anul 1938, la Cluj, volumul *Amintiri, 1880—1930*, care conține discursuri („*vorbi*”), corespondență ș.a.

¹¹ Francisc Hossu Longin (1847—1935), din familia nobilă românească din Răstoci, de pe domeniul Cetății de Piatră-Chioar. A fost unul din avocații apărători în procesul de la Cluj al „Memorandului” (1894). A scris *Amintiri din viața mea*, carte publicată la Cluj, în 1979.

¹² Expoziția de etnografie organizată de Sabina Sainelie și Janeta Ciocan, iar camera memorială, de Blaga Mihoc și Valeriu Achim.

¹³ Expoziția de istorie, organizată de Lucian Pop și Ioan Igna.

¹⁴ Proiectul de salvare și restaurare a casei a fost întocmit de inginerii proiectanți Petre Constantinescu (drenajul), Ștefan Molnar (rezistență), Ioan Marchiș (finisări), lucrările fiind executate și respectiv finanțate de întreprinderile: I.E.L.I.F., Trustul de construcții, I.P.I.C. — C.F. Maramureș și de Minele „Herja”, „Șuior” și „Baia Sprie”. Lucrările au fost coordonate de specialiști ai Secției de arhitectură și sistematizare a fostului Consiliu popular al județului Maramureș, în anii 1988 și 1989.

¹⁵ Planul tematic de valorificare memorială, întocmit de Viorica Ursu.

¹⁶ Este vorba de Gavril Barbu (1841—1921), fost judecător și proprietar în Mocira — Baia Mare, memorandist, cumnat al lui Vasile Lucaciun. Casa lui, ca și a lui George Pop de Băsești, a adăpostit întâlniri politice ale fruntașilor românilor ardeleni, inclusiv privind redactarea „Memorandului”. De asemenea, generalul Victor Popescu (1896—1986), din Satu Mare, care, la sfârșitul lunii decembrie 1918 (fiind sublocotenent la garniziona din Cluj a armatei române) primise misiunea să-l însoțească pe George Pop de Băsești la Cluj, spre a se întâlni cu membrii comisiei internaționale, conduse de generalul Berthelot, privind diferențele româno-ungare. La-a găsit bolnav, însă. A cunoscut, cu acest prilej, atmosfera casei de la Băsești, unde erau refugiați și numeroși intelectuali români din Maramureș, Sălaj și Satu Mare, de pe urma persecuțiilor autorităților și armatei ungare, înaintea instaurării autorității de stat românești (teritoriul întreg al Ardealului fiind eliberat de armata română la 22 aprilie 1919). Victor Popescu avea să-l mai găsească în viață pe George Pop, în timpul operațiunilor militare din zonă, în luna februarie și apoi să-i apere înmormintarea împotriva forțelor reacționare maghiare care, de la liziera comunei Băsești, au deschis foc asupra cortegului. Vezi, V. Popescu, *60 de ani de la înfăptuirea statului național unitar român—evocări*, în „Marmăria” vol. 4, Baia Mare, 1978, p. 212.

¹⁷ Documente selectate de Lucia Pop.

¹⁸ Expunerea portretelor nu s-a aprobat (în vara lui 1989), fiind recomandate, în schimb, pentru expunerea în sufragerie, panouri cu fotografii ilustrând o sinteză istorică de la geto-daci până la trecuta epocă, cu posibilitatea, însă, acum, de a reveni la soluția inițial prevăzută în planul tematic.

¹⁹ La organizarea interioarelor ne-au fost utile relațiile permise de la soția fostului administrator al moșiei și angajat al Episcopiei greco-catolice din Baia Mare și a unor femei în vîrstă din Băsești, care au ajutat-o și îngrijit-o pe Elena Pop Hossu Longin, în ultimii ani ai vieții.

²⁰ Detalii privind parcul din jurul casei, utile pentru reamenajarea lui, le-am obținut de la fostul grădinar al Elenei Pop, Ioan Dunca, de 84 de ani, din Băsești. Lucrările au fost realizate de Inspectoratul silvic al județului Maramureș.

SUMMARY

George Pop of Băsești (1835—1919), was one political leaders of the Roumanians from Transylvania, the initiator of the National Roumanian Party, vice-president (1881—1902) and president of His (1902—1919), and head of the „Memorandum” movement (1892—1894), president of the Great National Assembly of Alba Iulia of the 1st of December 1918, which decided the permanent union of Transylvania with Roumania.

George Pop of Băsești dedicated his health fortune, and even his life to the cause of the political and social emancipation of the Roumanians from the Austrian-Hungarian Monarchy.

The house of Băsești, in the Maramureș county in which he lived and died has been recently restored and decorated, becoming a moving reminder of the man who was George Pop.